

Andersssen, J. & Gjernes, T. (2024). Moderne liv og fellesskap i en nordnorsk fiskerikommune: Hvordan er det å leve og bo i en kommune med nedgang i folketallet. I G. C. Aakvaag & U.-D. K. Bæck (Red.), *Robuste fellesskap* (s. 249–269). Fagbokforlaget. DOI: <https://doi.org/10.55669/oa240210>

Kapittel 10

Moderne liv og fellesskap i en nordnorsk fiskerikommune

Hvordan er det å leve og bo i en kommune med nedgang i folketallet?

Jorid Anderssen og Trude Gjernes

Innledning

Vi er alle del av ulike typer fellesskap på ulike nivå. Ifølge Aakvaag & Bæck (2024) er det overordnede fellesskapet i vårt land et fellesskap tuftet på noen samlende verdier. Samtidig lever vi våre hverdagsliv i mindre fellesskap på ulike geografiske steder og på ulike sosiale arenaer; i byer, mindre steder, på skolen, arbeidsplassen, i fritiden og i nabolaget. Det livet en har der en bor, med de individuelle og strukturelle forutsetningene som fins der, påvirker hvordan folk ser på sine livsmuligheter og livsvalg (jf. Weber, 1978). Det er derfor viktig å studere hverdagslivets fellesskap. Dette kapitlet diskuterer hvordan det er å leve og bo i en liten fiskerikommune i Finnmark i en tid med store endringer, der blant annet fraflytning preger småkommuner som denne. Vi har intervjuet et utvalg personer i alderen 25–70 år. Alle har en tilknytning til stedet, enten ved å ha vokst opp der eller har en partner som har vokst opp i kommunen. Vi spør hvilke typer fellesskap vi kan se i dette samfunnet, og hvordan de kommer til uttrykk i dagliglivet. Spørsmål vi stiller: Er dette et sted de trives og som de ønsker å bo videre i? Hvilke kvaliteter ser de i et slikt samfunn, og hvilke muligheter har de for å kunne nyttiggjøre seg disse kvalitetene. På et overordnet nivå spør vi også om dette er et levedyktig samfunn, og hva som truer dette samfunnets videre eksistens.

Kommunen som er studert

Kommunen ligger ut mot storhavet. Den består av to små tettsteder som ligger nærmere en halv times kjøring fra hverandre. Kommunen er en typisk fiskerikommune, og mange fiskebåter har tilhørighet i kommunen. Fiskerirelatert virksomhet som fiskeindustri, oppdrettsnæring og reiseliv (fisketurisme) sysselsetter mange av de som bor i kommunen. Fisket er sesongbetont, og siden kommunen ligger ved et rikt fiskefelt, er det stor aktivitet i fiskesesongen, med båter fra mange steder i landet. Fiskeri gir god skatteinntekt for kommunen og det er gode incentiver for grønne oppdrettskonsesjoner. Kommunen har derfor relativt god økonomi.

Småkommuner som denne kan ha problemer med å rekruttere fagfolk til nødvendige kommunale stillinger, men kommunen tilbyr gode økono-

miske villkår. Dette har bidratt til at de fleste nøkkelstillingene er besatt av godt kvalifisert personale, selv om det over tid er stor utskifting av personer. En aktiv frivillig sektor med støtte fra kommunen legger til rette for idrett, friluftsliv og andre aktiviteter for befolkningen. For eksempel har kommunen bevilget penger til å drive et trimrom til lavkost for befolkningen, og folk kan leie skolebassenget for en symbolsk pris (XX kommune, 2019). For å få unge mennesker til å bosette seg i kommunen, deler kommunen ut delvis opparbeidede tomter til en svært lav pris.

Ifølge kommunale dokumenter (XX kommune, 2020) finnes det nok arbeidsplasser i kommunen til å sysselsette mange flere enn de som i dag er i arbeid i kommunen. Samtidig blir det presisert at disse arbeidsplassene er ensidig rettet mot fiskeri eller offentlig administrasjon. Kommunen har støtteordninger for utvikling av arbeidsplasser, og samarbeider blant annet med fiskeindustrien og statlige myndigheter om å gi lån til kjøp av fiskebåt og kvote. I tidligere tider var fisket i prinsippet fritt, den som hadde nok penger, kunne skaffe seg en båt og drive fiske. Dette førte etter hvert til overfiske. Sildefisket var det første området som ble regulert gjennom kvoteordninger. I 1971 ble det innført maksimalantall på fanget sild, det vil si at totalkvoten ble regulert. Noen år etter ble det også satt totalkvoter på torsk (1975), og på 1990-tallet kom det ytterligere innskrenkninger. Størrelsen på kvotene blir nå satt etter vitenskapelige råd, og fordeling av kvotene er politisk bestemt (Nofima, 2022). I de senere årene har det vært store diskusjoner om fordeling av fiskekvotene (jf. Riksrevisjonen, 2020). Etter at dataene til dette prosjektet ble samlet inn, ble det lagt fram en ny stortingsmelding om fordeling av kvotesystemet, der blant annet de små båtene i kystflåten skal få litt mer av fiskekvoten. Dette er ment å gjøre bosettingen langs kysten mer forutsigbar (Meld. St. 7 (2023–2024)).

Folketallet i denne kommunen er blitt nesten halvert de siste 50 årene (XX kommune, 2019). Barna må flytte til nærmeste by for å få utdanning ut over 10. året i grunnskolen, og det er en større andel enn i andre deler av landet som dropper ut av videregående skole. Avstand, kommunikasjonsmuligheter og klima gjør dagpendling ut av kommunen nesten umulig. Noen unge blir på stedet, men de fleste som bor i kommunen, er kommet tilbake etter endt utdanning og arbeidserfaring fra andre steder, da til en kommune med lite variasjon i arbeidsmarkedet. Fiskeindustrien rekrutterer lite lokal arbeidskraft, og består mest av unge mennesker fra andre land. Det samme er tilfelle for

de som jobber i fisketurismen. Få av disse bosetter seg over lengre tid i kommunen, men pendler til familie i hjemlandet.

Sysselsettingsprosenten er lavere enn gjennomsnittet for landet, og det bor flere menn enn kvinner i kommunen. Kvinnene har høyere utdanning enn mennene (XX kommune, 2020). Kommunen har dagligvarehandel, men folk må reise inn til nærmeste by for å gå i banken eller handle det de trenger ut over matvarer. Nærmeste sykehus ligger noen timers reisetid fra kommunen. En kafé er åpen noen dager i uka, men i fiskesesongen har den lengre åpningstid.

Kommunen ligger i et værhardt område: Det er ikke uvanlig at det flere ganger i året blåser opp til så kraftig uvær at veier blir stengt og båttrafikk innstilt. Utbedring av vei- og båtforbindelse har stått på ønskelisten for kommunen i mange år, uten at det har skjedd større endringer. Fiskeripolitikken påvirker kommunen, med reguleringer av fiske og av oppdrettsnæring. Selv om fiskeri på intervjuutidspunktet er økonomisk lønnsomt i denne kommunen, har det vært store nedgangstider, med nedleggelse av fiskemottak og tvangssalg av båter. Siste store økonomiske nedtur for denne kommunen var ca. 20 år før denne studien ble gjennomført.

Forholdet til stedet en bor på

Stedet en vokser opp på, påvirker hele livsløpet videre, både når det gjelder helse, velvære og videre valg i livet (Harkonmäki et al., 2007). Bosted som voksen har også stor betydning for menneskers liv, uansett om en bor i et bysamfunn eller på et mindre sted, på kysten eller i innlandet. En kan ha vokst opp der en bor, være tilflytter, eller ha flere steder en har tilknytning til. Tilknytning til stedet kan være bestemt av flere typer relasjoner som tilknytning til personene som bor der, som familie og venner, en følelse av å høre hjemme i naturen der (Antonsen, 2011), en kan ha gode minner fra et sted (Jones & Garde-Hansen, 2012), eller det kan være jobbmuligheter som en finner der. På kysten har arbeidsmuligheter innen fiskeri vært viktig.

Som regel finnes det ikke bare én grunn til at et sted blir valgt foran et annet, og beslutningen om hvor en skal bo, tas etter vurdering av flere faktorer (Lysgård & Cruickshank, 2016). Ulike faktorer kan ha ulik betydning

på ulike tidspunkt i livet. Det kan derfor være mange grunner til at en flytter til eller fra et sted. Bosted blir ofte fremstilt som noe en velger (jf. Savage et al., 2005). Cockerham (2013) sier imidlertid at de mulighetene en får i livet, og velger ut fra, i stor grad er bestemt av sosioøkonomi eller klasseposisjon, i tillegg til alder, kjønn og etnisitet. Disse forutsetningene er viktige for å forstå menneskers livsbetingelser og muligheter, og ikke minst de valg folk gjør. De binder slik sammen aktør og struktur (Weber, 1978). Weber skiller mellom «*life chances*» og «*life choices*», der *life choices* representerer enkeltindividets muligheter til å ta styring over eget liv (*agency*), og *life chances* er et uttrykk for strukturene en er omgitt av. Mens *life choices* er frivillige, er *life chances*, som først og fremst representerer klasseposisjoner, et uttrykk for muligheter eller begrensninger for den enkeltes adgang til viktige og verdsette verdier. De kan virke begrensende på den måten at det som fremstår som individuelle valg, ikke er «egentlige» valg, fordi *choices* og *chances* gjensidig påvirker hverandre og er med på å bestemme atferden en person har. Ifølge Weber (1978) er det derfor vanskelig å snakke om «fri» vilje. Bauman (1999) sier at individuelle valg alltid er innskrenket av to sett begrensninger; en må velge fra det som er tilgjengelig, og dernest at sosiale roller eller koder forteller individene hvilke valg som er passende. Han sier videre at individet har mulighet til å handle uavhengig av sosiale strukturer, men kun i sjeldne tilfeller. Menneskene setter sine mål etter de muligheter de har, og realistiske valg er basert på det som er mulig for dem i den situasjonen de befinner seg i.

For å kunne bo og trives i et samfunn er sosial involvering viktig. Ifølge Turner (2004) er menneskers mulighet til å involvere seg avhengig av ens sosiale kapital. Sosial kapital kan her ses på som en form for «investering» en gjør i samfunnet, for eksempel medlemskap i formelle og uformelle grupper, nettverk og institusjoner. Jo mer en investerer, jo mer blir en integrert i samfunnet og jo bedre trivsel og velvære. Sosiale nettverk i ulike former legger grunnlaget for en persons sosiale kapital. Det aller nærmeste nettverket er ofte familien, der medlemmene samhandler, deler informasjon og finner støtte (Coleman, 1998), både materielt og emosjonelt (Capriano, 2006; Reich, 2020). Sosial kapital består av «nettverk sammen med felles normer, verdier og forståelser som legger til rette for samarbeid innenfor eller mellom grupper» (Keeley, 2007, s. 103, forfatterens oversettelse). Sosial kapital kan her forstås som en samling av sosiale kontakter «som gir adgang til sosial, emosjonell og praktisk støtte» (Gray, 2009, s. 6, forfatterens oversettelse). Cockerham

(2013) legger vekt på det samme når han definerer sosial kapital knyttet til stedet en bor på. Sosial kapital består da av «sosiale strukturer som består av et nettverk av samarbeidsforhold mellom innbyggere i bestemte nabolag og lokalsamfunn som gjenspeiles i nivåene av mellommenneskelig tillit og normer for gjensidighet og gjensidig hjelp» (Cockerham, 2013, s. 181, forfatterens oversettelse). Høy sosial kapital betyr i denne sammenheng at stedet er støttende for de som bor der, og folk passer på hverandre og samhandler ut fra en følelse av tilhørighet og fellesskap. Sosial kapital kan også her ses synonymt med sosial støtte (Cockerham, 2013), den er kontekstuell og brukt til å beskrive kvaliteter ved steder eller samfunn (Moore & Carpiano, 2020). Putnam (2000) sier også at en generalisert følelse av resiprositet, eller gjensidighet, er den viktigste form for sosial kapital. Sosial gjensidighet er en følelse av forpliktelse om å hjelpe andre, og vissheten om at de eller noen andre vil hjelpe deg en gang i fremtiden.

For å kunne si noe om hvordan det er å leve og bo i et fraflyttingstruet område, er det viktig å få kunnskap om hva innbyggerne legger vekt på når de skal beskrive sitt dagligliv, og hvilke fordeler og ulemper de ser ved å bo på et slikt sted. Hvilke ressurser og hvilke kvaliteter legger de vekt på i beskrivelsen av stedet? Vi er opptatt av hva folk selv oppfatter som viktig for å kunne trives i denne kommunen, og om de ser for seg en fremtid på dette stedet.

Metode

Vi har intervjuet et utvalg av befolkningen i kommunen, totalt 20 personer, om deres forhold til stedet de bor på. Alle er født og oppvokst i Finnmark, og de har en direkte tilknytning til kommunen enten ved å ha vokst opp der selv, eller har en partner fra stedet. Halvparten av informantene er unge i etableringsfasen (25–35 år), den andre delen er i ferd med å bli eller er nylig blitt alderspensjonister (i 60-årene). Det er lik fordeling mellom kjønnene. Våre informanter har ulike bakgrunn, de er offentlig ansatte eller tilknyttet private virksomheter, hvorav de fleste er tilknyttet fiskeri eller oppdrettsnæring. De aller fleste av de yngste har fullført videregående

utdanning, men blant de eldre er det mange med grunnskoleutdanning. De med høyere utdanning har ofte en kort høyere utdanning. Nesten alle våre informanter har barn. De første informantene ble rekruttert ved at folkehelsekoordinatoren i kommunen la ut et innlegg på ei facebookgruppe for kommunens innbyggere, der det ble informert om prosjektet og ba eventuelle interesserte ta kontakt med oss. De neste ble rekruttert gjennom snøballmetoden (Thagaard, 2018).

Biografisk/livsløpsintervju ble valgt fordi vi ønsker en innsikt i hva folk selv legger vekt på og hvordan de reflekterer over eget liv og de valg de har hatt, jf. Rosenthal (2004, s. 50), som sier at denne typen data «ser på erfaringene forut for og etter det aktuelle fenomenet, og rekkefølgen de oppsto i» (forfatterens oversettelse). Det er altså viktig å forstå folks subjektive perspektiv, deres erfaringer, hvilken mening de ga en handling da den skjedde, hvilken mening de gir den i dag, og hvordan de plasserer sine erfaringer. Det må her presiseres at dagens perspektiv preger minnene og hvilke typer minner en har (Rosenthal, 2004). For oss var det viktig å ha flest mulig åpne spørsmål, slik at informantene selv fikk reflektere over egne liv og de valg de har stått overfor, samt hvilke opplevelser som de mener var skjellsettende. I intervjuene fokuserte vi på viktige biografiske vendepunkt, som var ulike for de forskjellige personene vi intervjuet. For å forstå de valg de har gjort med hensyn til flytting, får en derfor en større innsikt i hva de mener de tenkte om det da, og hvordan de tenker om det i dag. Gjennom disse samtalene kom det fram mange refleksjoner og fortellinger etter hvert som vi snakket. Omtrent alle intervjuene ble gjort i folks hjem. Intervjuene varte fra en til tre timer, de fleste varte mellom en og to timer. De ble utskrevet og analysert gjennom tematisk analyse (Braun & Clarke, 2019). Det var mange ulike temaer som kom opp, og de ble samlet under fem kategorier, familie og nærmiljø, naturen og selve stedet, jobbmuligheter, tanker for fremtiden, samt kommunikasjon med omverdenen.

For å få mer kjennskap til kommunen og hva som skjer i den, har vi også intervjuet ansatte i nøkkelstillinger i kommunen, samt politisk ledelse. Ansatte i kommunen har også hjulpet oss med å finne frem til kommunale plan- og strategidokument. Vi har vært tilhørere på kommunestyremøter og fulgt med i den politiske debatten i kommunen. Prosjektet er godkjent av Norsk senter for forskningsdata (NSD).

Å leve og bo i denne kommunen

Kontakt med familie og nærmiljø

Våre informanter sier at de trives på stedet. Enkelte har bodd kort tid utenfor kommunen, men de aller fleste har bodd andre steder, noen i mange år, for å få utdanning eller jobberfaring. Det var flere som hadde bodd i større byer, kom så hjem for en periode, møtte en partner og etablerte seg i kommunen. Andre ble lokket hjem av gode jobbtillbud. Det var ofte en kombinasjon av flere forhold som fikk dem til å etablere seg på stedet, men nærhet til egen eller partners familie ble nevnt som de viktigste. Flere av de eldre forteller videre at «det ble nå bare sånn». Blant de unge var det først og fremst savnet etter nær familie som fikk dem hjem igjen. De fleste flyttet hjem etter at de fikk sitt første barn. «Det var da vi bestemte oss», forteller ei kvinne. Alle våre unge informanter har foreldre eller svigerforeldre i kommunen, og mange har også søsken der. De som er eldre, har eller har hatt det samme. Alle beskriver et nært forhold til andre slektninger. De møtes ofte, mange spiser middag sammen en eller flere ganger i uka. Unge spiser oftest middag hos foreldre, og eldre spiser gjerne sammen med søsken. Middagslagingen går da som regel på omgang.

Familien stiller også opp som barnevakt: «Det var det som fikk oss til å flytte heim», forteller flere av de unge. De forteller om besteforeldre som henter barn på skole/barnehage, lager middag, følger ungene på aktiviteter og tar dem med på hytta. «Det hadde aldri gått uten ho mamma og han pappa», forteller ei kvinne som er gift med en fisker. Ikke bare besteforeldre, men også tanter og onkler passer ungene. Enkelte som jobber skift, overlater gjerne ungene til foreldrene når de selv jobber kveld eller natt.

Det er mindre besøkskontakt utenom familien, og mange forteller at det var annerledes før, da naboer og venner stakk innom en tur. De forteller at det bare er nær familie som stikker innom nå. «Folk sitter altfor mye hjemme», er det flere som sier. Det er få møtesteder utenfor hjemmet. Få av informantene bruker kafeen på regelmessig basis. De stikker innom av og til for å møte kolleger og venner.

Noen unge forklarer lite besøkskontakt med at det er så få på samme alder at en ikke kan velge hvem en vil omgås. Ei kvinne formulerer det slik: «Når du bor her ute, så må du omgås de som bor her. Hadde vi alle bodd på et større sted eller i en by, er det ikke sikkert at vi som omgås her hadde vært omgangsvenner.» De forteller at fiskeriarbeiderne fra andre land holder seg for seg selv,

og har lite kontakt med lokalbefolkningen på fritiden. Når det i fiskesesongen er innrykk av mange mennesker, er det vanligvis ikke sosial omgang mellom dem og de fastboende. Slike møter har likevel resultert i gode vennskap og også giftemål. Informantene forteller at det heller ikke er enkelt å få kontakt med andre innflyttere som ikke har et forhold til kommunen fra før. Disse er gjerne fagfolk som sitter i nøkkelstillinger i kort tid før de flytter ut av kommunen.

Svært mange har tilgang til hytte i et fjellområde et stykke fra bygdene. Der samles ofte nær familie. Noen har «hyttevenner», som de sier, folk i nabo-hyttene som de omgås når de er der. Disse kan være naboer hjemme i bygda, men besøkskontakten begrenser seg til hytta. «Det blir nå bare slik. Men vi har det veldig hyggelig sammen når vi er der», sier en mann. Andre har venner som de møter for ulike aktiviteter gjennom året, som skigåing om vinteren, fjellturer, hytteturer og fisketurer – eller har «strikkeklubben som et påskudd for å møtes», som ei sier. Eldre, spesielt enslige, er aktive i pensjonistforeningen. Enkelte av våre informanter har fått venner der, også fra nabobygda. De forteller om hyggelige turer, både i naturen og til utlandet. Veldedige foreninger samler også mange av de eldre kvinnene til jevnlige møter.

Selv om de fleste ikke har besøkskontakt med så mange, fremhever de at de alltid snakker med folk når de møtes: «Folk er egentlig veldig åpne. Jeg kjenner jo alle, og det gjelder vel alle som bor her ...», sier en. De har også mulighet til å besøke andre hvis de ønsker det. Ei eldre kvinne med lite slekt på stedet forteller at hun ikke har mye besøkskontakt utenom nabokona, men «Hvis jeg har lyst til å gå ut, gå på besøk, så går jeg på besøk». Hun har ikke bil, men hvis hun trenger noe fra nabobygda, sitter hun på med andre i bygda. Andre forteller at «Gode naboer hjelper hverandre» hvis det skulle være behov for det. En som ikke har så mye kontakt med andre, forteller at han trives og «jeg snakker med alle når jeg er ute». Det oppleves som trygt å bo i denne bygda: «Og alle kjenner alle. Ser man noen som gjør noe de ikke burde gjøre, så kan du si ifra. Alle passer på.» Dette har også en negativ side, enkelte sier at de må være forsiktig med hvordan de oppfører seg, slik at folk ikke snakker negativt om dem.

Naturen og aktiviteter på stedet

For svært mange av informantene er også naturen en av grunnene til at de trives på stedet. Denne unge kvinna hadde egentlig bestemt seg for å flytte året

før: «Vet du, en dag så var jeg og gikk en tur, så tenkte jeg: Jeg kan ikke flytte fra dette her, nei, det går ikke.» Hun beskriver naturen, fjellene, havet og de sesongvise skiftninger i fargene som preger naturen der hun bor. Ei litt eldre kvinne sier: «Bare gå ut av døra så er du ute i naturen.» Svært få nyter naturen alene, de er ute sammen med barn, søsken eller gode venner. De forteller at det er en måte å møtes på. Mange går ikke nødvendigvis så lange turer, de kan kose seg med isfiske, gode samtaler rundt et bål, og grilling. I samarbeid mellom kommune, fylkeskomme og frivillige organisasjoner er det de senere årene opparbeidet ulike turløyper i kommunen. Spesielt kvinnene fremhevet gleden over å gå slike turer i nærmiljøet sammen med søsken eller venninner, og flere arbeider frivillig med å vedlikeholde disse turstiene.

Mange deltar i frivillig arbeid og dugnader på flere områder enn med vedlikehold eller etablering av turstier. Det kan være etablering og drift av aktiviteter for både voksne og barn, aktiviteter som ofte er økonomisk støttet av kommunen. Spesielt gjelder det sportsaktiviteter for barna. De forteller at slike aktiviteter er avhengig av at foreldre, besteforeldre og andre i kommunen stiller opp som trenere. Dette gjelder også for aktiviteter enkelte i utgangspunktet egentlig ikke kan så mye om: «selv om jeg egentlig ikke er en stor skiløper selv», sier en som har vært involvert som trener i bygdas skilag. Barneforeldre forteller at bortsett fra idrett, er det et snevert fritidstilbud for barna. Enkelte tilbud krever mer spesialkompetanse, og musikktilbud, dans og andre tilbud for barna kan vare et par år for så å legges ned når de ansvarlige flytter. Noen er aktive i ulike organisasjoner, i forebyggende helsevern eller med å opprettholde tilbud for syke i bygda, de er opptatt med nabo hjelp, eller har andre funksjoner i idrettslaget der de for eksempel holder oppe skiløypene, eller ordner fotballbanen. Våre informanter forteller at en slik dugnadsinnsats er nødvendig for at det skal være gode tilbud til befolkningen i kommunen.

Informantene sier det er trygt og godt å bo i kommunen. Småbarnsforeldrene fremhever at de kan slippe små barn ut alene, barna har stor tumleplass og stor frihet, og naturen er tett på. Foreldre trenger heller ikke bekymre seg for stor biltrafikk. I tillegg mener de fleste at det å leve og bo i denne kommunen er avstressende. De forteller at større byer har mye stress. Det unngår de der de bor, fordi alt er så nært: «Det er ikke mye du er nødt til å kjøre og bruke tid på pendling og kø og venting». De trenger heller ikke kjøre ungene: «..Skal de på trening så kan de gå selv. De kan gå til skolen selv – du må ikke

drive og frakte og hente, så sånn sett er det veldig rolig». Et ungt par med barn flyttet tilbake fra en by et par år tidligere, og forteller at de har fått mer fritid etter at de flyttet tilbake. Ettermiddagene er blitt gode og lange, forteller de. De sier også at de har fått bedre økonomi, selv om matprisene på den lokale butikken er høyere enn på stedet de kom fra. Det er lite å bruke pengene på, ingen «pengetyver», som de sier. Samtidig bruker de mye penger når de drar til større steder. De må kjøpe de varene de trenger når de er der, og kan for eksempel ikke vente på at spesielle varer kommer på salg.

Jobbmuligheter

Informantene forteller at det er nok jobber, og ingen arbeidsledighet i kommunen. De har selv ulike bakgrunn og yrkeserfaring, men felles for alle er at de synes arbeidsmulighetene på stedet er begrenset: «Hvis du ikke er interessert i fisk eller i administrasjon, er det vanskelig å bo her», sier en yngre mann. Han jobber i bygg og anlegg: «Er det mye dårlig vær, kan det bli lite penger som Selv om jobben står der, så får du den ikke gjort, så får du ikke pengene inn.» Han forteller at han sjonglerer mellom flere jobber for å ha en stabil inntekt.

Noen har tatt desentralisert utdanning for å kvalifisere seg for en jobb de allerede sitter i. En er i ferd med å avslutte en videreutdanning han i utgangspunktet startet for å få fast jobb i hjembygda. Etter hvert er han blitt veldig usikker på om arbeidslivet i bygda er utfordrende nok: «For nå har jeg ikke lyst til å jobbe her ... og så har jeg lyst til å få bruke utdanningen min litt mer bredt. Så vi snakker om å flytte.»

En som er mannskap på fiskebåt, drømmer om egen båt og kvote. Den friheten, spenningen og uforutsigbarheten som ligger i fiskeryrket, gjør at han ikke kan tenke seg et annet liv. Til tross for det er han redd for å ta på seg de store låneforpliktelsene som kreves for å kunne realisere denne drømmen. Flere sier at selv om det går veldig bra innen fiskeri for tiden, og arbeidsforholdene har blitt bedre de senere årene, er fiskeryrket et tungt yrke, med lange dager og mye stress i sesongen. Det er også usikkerhet knyttet til pris- og kvotesystemene, og dårlig vær kan føre til tapt arbeidsinntekt. En av de eldre har egen båt og tjener godt, men sier likevel «Jeg ville aldri valgt dette livet hvis jeg var ung nå, uansett hvor mye penger jeg ville tjent». Han har derfor advart egne barn mot å velge fiskeryrket.

Informantene mener at lokalpolitikere og kommunen gjør en god jobb med å ta vare på befolkningen. Enkelte av våre informanter mener de har fått jobbmuligheter som de kanskje ikke ville fått andre steder. En har ikke fullført videregående skole. Etter noen kurs har han fått jobb som krever høyere utdanning andre steder. Han mener at han ikke vil ha mulighet til å få en tilsvarende stilling hvis han flytter til et større sted. Ei som sitter i en fremtredende stilling, forteller om da hun nylig søkte på en tilsvarende stilling i en større by – og fikk jobben. Hun tok den ikke, men forteller at den dagen hun ble tilbudt jobben, var en god dag. Det føltes godt å få en bekreftelse på at hun var god nok, også andre steder.

Tanker om fremtiden

Kommunen mangler boliger. De eldste informantene sitter i selveide boliger som ble bygd mange år tilbake, enten av dem selv eller av nære slektninger. Mange forteller at unge har problemer med å skaffe seg egen bolig. Flere av de som er kommet tilbake til kommunen, har bodd i foreldrehjemmet en tid før de fikk kjøpt eller leid seg egen bolig. De forteller at hus som blir lagt ut for salg, raskt blir kjøpt opp av turistfiskefirmaer og brukes til utleie. Disse firmaene overbyr da de lokale som trenger hus. Fra kommunalt hold fikk vi vite at de jobber aktivt for å legge til rette for husbygging. Våre informanter synes dette er et flott tiltak. Likevel er det ikke mange av de yngste informantene som har bygget eget hus. De forteller at selv om tomtene er mer eller mindre gratis, så koster materialer like mye som andre steder, kanskje mer, på grunn av høy fraktpris. Håndverkere må ofte skaffes utenfra kommunen, og de må innkvarteres under byggeperioden. Den enkelte husbygger må da betale for denne ekstrakostnaden. Byggekostnadene blir derfor totalt sett ikke lavere enn andre steder. Det er ingen god investering, sier de, for når en skal selge, er det ingen som er villig til å betale det et nybygg koster – og de vil gå med økonomisk tap når de eventuelt selger.

Når unge snakker om egen fremtid, sier de aller fleste at det ikke er et «hvis» de flytter, det er et «når». De tenker å bo i kommunen til barna blir eldre, deretter flytter de til en av de nærmeste byene. De er ikke så avhengig av hjelp fra familien da. Flere snakker om når det er best å flytte av hensyn til barna. Enkelte tror det vil bli vanskelig for ungene å finne seg til rette i byen

hvis de utsetter flyttingen for lenge. For flere er det helt klart at de iallfall ikke vil bo på stedet når den eldste av ungene skal på videregående skole. «Det kommer ikke på tale, jeg sender ikke han aleine til byen», sier ei mor. Siden de bor der midlertidig, er det flere som mener det er en for stor risiko å investere i nytt hus, siden de ikke får tilbake det de har investert, når de flytter. Flere ser også for seg at de beholder det huset de bor i, som en feriebolig. «Jeg vil alltid komme tilbake, uansett hvor jeg bor», sier ei som ikke kan tenke seg å selge huset når de flytter ut av kommunen. Samtidig er det flere som sier at det kan bli vanskelig å etablere seg i en by, siden prisen for hus er mye høyere enn der de bor nå, «og huset vi har nå, er ikke verdt noen ting». De bekymrer seg derfor for om de vil få råd til å etablere seg i byen med tenåringsbarn når den tid kommer.

Mange av de eldre som bor der, forteller at det var en vanskelig tid da barna deres måtte reise hjemmefra og flytte på hybel. Enkelte hadde seriøse flytteplaner da. Men vanskelig arbeidsmarked, kombinert med at deres eget hus var så lite verdt, gjorde at det bare ble med tanken. De fleste i den eldste aldersgruppen planlegger egen alderdom i kommunen, men flere sier at dette kan endre seg hvis barna velger å flytte: «Men selvfølgelig er det avhengig av at ho ... blir værende», som ei sier. Hvis datteren og barnebarna flytter, vil denne kvinna revurdere egen alderdom på stedet. Selv om de ikke har konkrete planer, er det også noen som tror at de etter hvert vil flytte nærmere barn som bor i byer i landsdelen. Enkelte kan også tenke seg å flytte nærmere barn utenfor landsdelen.

Siden kommunen er såpass liten, har også barna få muligheter til å velge venner. Når vennene også flytter, blir det vanskelig å være den som er igjen: «Hun har ei venninne, den andre har flytta», sier ei ung kvinne om datteren. Dette får også dem til å vurdere flytting. Flere andre forteller om unger som er lei seg for at gode venner er flyttet til mer sentrale strøk. Ei kvinne som kunne tenke seg å flytte for å få mer utfordringer arbeidsmessig, synes de har det bra slik det er nå, og har lyst til å fortsette å bo på stedet: «Men hvis andre flytter ...» Ei eldre kvinne forteller at det har vært en flytteepidemi i kommunen, og hun håper at det roer seg etter hvert. Hun vil ikke flytte, iallfall ikke så lenge hun har familie og gode venner rundt seg. For flere er det vanskelig å forholde seg til at folk forsvinner ut av kommunen. Det gjør det også vanskelig å etablere vennskap med nye mennesker som kommer tilflyttende til kommunen.

Kommunikasjon med omverdenen

Selv om kommunen ligger i et værhardt område, er været i seg selv ikke noe som opptar folk så mye: «Vi veit hvor vi bor», eller «Været kan vi ikke gjøre noe med», sier de. De lengter til sol og varme iblant, og enkelte av de yngste forteller at de gjerne skulle prøvd å bo i et varmere klima. De aller fleste mener likevel at klimaet ikke er en grunn til å flytte. Ei kvinne sier at «Det er jo fint med litt vær av og til, koselig å sitte inne og fyre i ovnen mens du hører at det river ute. Det synes jeg er koselig». Imidlertid fremhever flere at for å trives i kommunen er det viktig å kunne reise bort iblant. Dette gjelder både de unge og de som er litt eldre. Mange reiser til nærmeste by en gang i måneden eller oftere. Det er for å få kjøpt helt vanlige forbruksvarer, som sko og klær, sier de, andre drar for å få kulturopplevelser eller gå på restaurant. Mange drar til sydligere strøk om sommeren, og på weekendtur til internasjonale storbyer. Enkelte av våre litt eldre informanter reiser ofte, og langt. Disse fremhever at de ikke synes at det er vanskeligere å bo i denne kommunen enn andre steder, og sier at de har frihet til å reise og dra hvor de vil. Mange er imidlertid opptatt av at for å kunne reise ut, må også kommunikasjonsmidlene fungere. De har ofte opplevd gjensnødde veier og båter som er innstilt. Spesielt er de bekymret for at de ikke skal komme seg til sykehus hvis de blir akutt syke. Det gjør at de føler seg utrygge.

Verken veistandarden eller båtene er tilpasset klimaet, forteller de. «Det er ikke været som er problemet, problemet er at vi ikke blir prioritert», sier en. Flere forteller at lokalpolitikere gjør så godt de kan, men de er oppgitt over mangel på politiske prioriteringer av samferdselen i området. Det gjør at det i enkelte deler av året kan være et sjansespill å planlegge en reise. De forteller om store trailerlass med fisk til markedet i Europa som er blitt ødelagt, fordi de ikke ble fraktet ut av kommunen raskt nok. Bruk av småfly fra nærmeste småflyplass kunne kortet reisetiden til mer sentrale strøk. Mange sier imidlertid at de må tenke seg godt om før de benytter småfly til fritidsreiser. Selve reisene blir ofte unødvendig dyre. For mange fører det til at de ikke får mulighet til å reise så mye som de ønsker. En mann sier at de blir «innesperret», ikke av været, men fordi det er politisk uvilje mot å prioritere slike steder som de bor på.

Å leve og bo i denne kommunen har altså mange fordeler. Våre informanter trives og mener at de har et godt liv omgitt av slekt, venner og kjente som står opp for dem hvis det skulle behøves. De har uberørt og mektig natur

nesten rett utenfor stuedøra. Området de bor i, er rikt på fiskeressurser, som skaper gode økonomiske rammer for kommunen. Samtidig er arbeidsmarkedet usikkert og snevert, ungdom må flytte hjemmefra når de er ferdig med grunnskolen, og stor utskifting i befolkningen gjør det vanskelig å knytte seg til nye mennesker. Vær, avstand og dårlig utbygd infrastruktur setter begrensninger, og gjør tilværelsen mer usikker. For mange av våre informanter er det knyttet ambivalente følelser til det å fortsette å bo der. Dette gjelder først og fremst de yngre informantene.

Om å være del av et støttende fellesskap

Hva er det folk legger vekt på når de skal beskrive livet sitt i denne kommunen? De føler en sterk tilhørighet, både til menneskene, naturen og stedet. Det som først og fremst blir fremhevet, er opplevelsen av å være del av et større sosialt fellesskap og samhold. For de fleste av våre informanter er familien basis for deres nettverk, det er gjensidig forpliktende, og de føler seg trygg på at de får hjelp og støtte når de trenger det. Det gir trygghet, trivsel og forutsigbarhet. Dette viser også andre studier av familiebaserte nettverk i rurale strøk (Scott et al., 2017). I denne kommunen er det ikke bare familie og det nærmeste nettverket som stiller opp. Naboer og andre bygdefolk passer på hverandre, samtidig som de er engasjert i lokalsamfunnet og bidrar der de kan. Våre informanter beskriver et samfunn basert på gjensidig avhengighet, der alle føler en forpliktelse til å delta, hjelpe hverandre og passe på hverandre. Dette betyr at de jevnlig vedlikeholder sin sosiale kapital (Keeley, 2007) både i sitt nærmeste nettverk og i samfunnet de er en del av. I tillegg bor de i en kommune som tilrettelegger og lager en ramme for at de kan leve gode liv der de bor.

Informantene er selv klar over at deres liv på stedet har disse kvalitetene ved seg, det er de kvalitetene de fokuserer på når de skal fortelle hvorfor de trives der. De har et nettverk av samarbeidsformer som fører til mellommenneskelig tillit og følelse av gjensidighet, som er de trekkene som Cockerham (2013) betegner som høy sosial kapital ved et samfunn, og som Putnam (2000) fremhever som den viktigste form for sosial kapital. Dette til tross for at stedet er preget av fraflytting.

Selv om befolkningen i dette samfunnet deler et større verdifellesskap med andre nordmenn (jf. Aakvaag & Bæck, 2024), viser dette studiet at et levedyktig fellesskap kan være basert på mer enn felles verdier. I dette tilfellet er det stedstilhørighet og geografisk beliggenhet som danner basis for fellesskap. Det som binder folk sammen, og skaper fellesskap, er at de bor der de bor. Det er likevel grunn til å anta at ikke alle i kommunen oppfatter seg som en del av det fellesskapet som er på stedet. Det bor nok folk i kommunen som ikke har familie eller nære venner de kan be om hjelp til barnepass eller utveksle tjenester med, folk som ikke har mulighet til eller ønsker å delta i fellesskapet rundt naturopplevelser, eller som kan delta i fellesprosjekter rundt idrett eller andre aktiviteter. For dem kan terskelen for å komme inn og bli en del av det sosiale fellesskapet på stedet være høy. Dette gjelder antakelig først og fremst innflyttere, som utenlandske sesongarbeidere og nøkkelpersonell som kommer utenfra til kommunen. Denne gruppen vil i så fall i mindre grad kunne dra nytte av den sosiale kapitalen som er på stedet (jf. Cockerham, 2013). Mest sannsynlig opplever de ikke at folk på stedet er støttende på samme måte som våre informanter beskriver det.

Også for enkelte av informantene som opplever fellesskapet som støttende, kan det være spenninger i fellesskapet som de må forholde seg til. Det er mindre muligheter til selv å velge venner, de må omgås de som er der. Dette gjelder også for barn. Et annet eksempel er at siden «alle kjenner alle», er det trange rammer for hva som oppfattes som akseptabel oppførsel. På denne måten er fellesskapet i bygda ikke bare støttende, det kan også oppleves som påtvunget og begrensende. Slik våre informanter beskriver fellesskapet i bygda, er de positive sidene viktigst, og de er derfor villige til å tilpasse seg rammene for å være en del av fellesskapet.

For de eldste beskrives valg av bosted som at det «har bare blitt sånn». Selv om de yngste informantene også anerkjenner stedets høye sosiale kapital, ser de begrensninger. De vil ha mulighet til å flytte etter hvert, og tror ikke at de ønsker å bo på stedet når barna blir større. De faktorene som fikk dem til å flytte til stedet, vil ikke ha så stor betydning i fremtiden (jf. Lysgård & Cruickshank, 2016). De er opptatt av å planlegge, sånn at de ikke blir «nødt» til å bo i kommunen videre fremover, blant annet ved å være tilbakeholdne med å investere altfor store summer i hus som vil binde dem til stedet. Samtidig ser de utfordringer ved å flytte. Enkelte er klar over at de ikke kan få en like bra jobb på et større sted. De er også klar over at det er dyrt å etablere seg i en

by. Årsaken til at de ønsker å beholde huset på stedet når de flytter, kan være fordi verdien av huset i liten grad bidrar til egenkapital den dagen de etablerer seg i byen. Like sannsynlig er det et uttrykk for deres sterke tilknytning til stedet. De er veldig klar over at de drar *fra* noe den dagen de eventuelt flytter.

Været ser ikke ut til å være en avgjørende faktor for ønsket om å flytte fra stedet, siden våre informanter planlegger å flytte inn til en av de nærmeste byene, som ikke er så forskjellig klimatisk fra hjemstedet. Hva er så grunnen til at mange vil flytte? Til tross for stedets høye sosiale kapital viser data at geografisk beliggenhet, kommunikasjonsutfordringer, et ensidig og utrygt arbeidsmarked og fraflytting fører til usikkerhet. Ikke minst oppleves det utrygt at barna må flytte på hybel i byen når de skal på videregående skole. For de yngste av våre informanter er det en av hovedgrunnene til at de tenker å forlate kommunen. For eldre er avstand til voksne barn viktig. Det betyr at mange bor på stedet «midlertidig».

Hvorfor valgte spesielt de unge å flytte tilbake til hjemplassen, når de visste om de begrensningene som er knyttet til stedet? Og hvorfor fortsetter de å bo der? Som Bauman (1999) sier, så velger vi ikke helt fritt, våre valg er et resultat av de mulighetene vi som enkeltmennesker ser. Webers (1978) begrepspar *life chances* og *life choices* fanger opp den sterke forbindelsen mellom aktør og struktur. Begge delene påvirker de mulighetene enkeltmennesket ser for eget liv, og kan gi en forståelse av de valgene folk i kommunen står overfor, også med hensyn til bosted. Folk velger mellom de mulighetene de ser på som aktuelle for seg selv, og for de som bor i denne kommunen, var kommunen antakelig et valg som var attraktivt for dem da de bestemte seg for å bo der. Det betyr at valg av bosted fortøner seg annerledes for en person med et annet utgangspunkt enn det våre informanter har. Det samme gjelder hvilke mulige steder de kan tenke seg å flytte til. Som data viser, er det også forskjell i hvilke faktorer ulike aldersgrupper, yrkesgrupper og sivilstatus vektlegger når det gjelder ønsker for et fremtidig bosted. Spesielt ser vi at folk i ulike aldersgrupper legger vekt på ulike elementer når de tenker et mulig fremtidig bosted.

For å få et godt liv i bygda, kan folk velge å delta og bidra til fellesskapet som de opplever at de er en del av. De må da leve med den utryggheten og risikoen som er knyttet til det å bo der. Den utryggheten de opplever, er ikke noe de som enkeltmennesker kan endre. Siden arbeidslivet i kommunen er nært knyttet til primærnæringen, er de i stor grad prisgitt fiskeri- og samferd-

selspolitikk, samt andre politiske prioriteringer. Som data viser, er tilliten ikke stor til at politiske myndigheter vil gjøre endringer i disse rammene. Dette betyr at folk føler seg maktesløse i å påvirke politiske prioriteringer som har konsekvenser for eget liv og fremtid i kommunen. Mange synes også at å bo i kommunen begrenser deres tilgang til goder som er en del av et moderne liv, som kulturtilbud, jobbmuligheter og fritidstilbud. Folk blir også jevnlig konfrontert med egne valg, når det blir nye politiske prioriteringer som påvirker livet i bygda, eller når naboen flytter. Det er også mulig at den ambivalensen som våre informanter opplever, har vært årsaken til at andre har flyttet tidligere. Disse har så deltatt i en flyttestrøm som gjør livet i kommunen enda mer utfordrende for de som bor der.

Avslutning

Skal denne kommunen overleve, er den avhengig av at folk ønsker å leve og bo der. Til tross for gode økonomiske vilkår, og et samfunn med høy sosial kapital, har det gradvis vært en tapping av menneskelige ressurser i kommunen. Våre informanter er klar på at årsaken til det først og fremst er manglende politiske prioriteringer, blant annet innen samferdsel og fiskeripolitikk. Slik fellesskapet i kommunen er beskrevet, er det robust i den forstand at fellesskapet ser ut til å være avgjørende for trivsel i kommunen. Hvis altfor mange flytter ut av kommunen, vil det imidlertid kunne være vanskelig å opprettholde de kjerneområdene som fellesskapet i bygda er bygd rundt. Det kan da utvikle seg til et ustabil, flyktig fellesskap, der interaksjonen er uforpliktende, løselig og foranderlig, lik det Skjælaaen (2017) kaller «tilfeldig sammen». Fellesskapet vil da ikke være en av de viktigste grunnene til å bosette seg i bygda, eller en grunn til å fortsette å bo der.

Dette studiet er basert på folks refleksjoner rundt hvordan det er å leve og bo i dette kystsamfunnet, og hvilke livsmuligheter og livssjanser stedet og det sosiale fellesskapet gir. Generelt sett er livet her og nå preget av trivsel og gode sosiale fellesskap. Dette gjelder på tvers av generasjoner og kjønn. Usikkerheten samfunnet står overfor, fører imidlertid til at mange opplever fremtiden på stedet som usikker og midlertidig. Folk lever altså et godt liv

på et sted de ønsker å være, samtidig som de forbereder seg på å måtte flytte derfra. Dette dilemmaet ser vi særlig uttrykt av de yngre informantene. Det er ikke så sannsynlig at de endringene som er foreslått i stortingsmeldingen om kvotesystemet (Meld. St. 7 (2023–2024)), vil ha avgjørende betydning for folks fremtidige oppfatning av usikkerheten ved å bo på stedet. Livsmulighetene og livssjansene påvirkes av den enkelte og det sosiale fellesskapet de er en del av, men styres i stor grad av fiskeripolitikk, samferdselspolitikk, opprettholdelse og utvikling av nye arbeidsplasser og offentlige velferdstjenester – strukturelle forhold den enkelte på stedet bare i liten grad kan påvirke. En videre bosetting krever politisk vilje til at befolkningen i kommunen får trygghet og forutsigbarhet på disse områdene også. Først da kan det bli et robust fellesskap.

Referanser

- Antonsen, K. M. (2011). *Å velge bosted i Lofoten. En diskursanalyse av fortellinger om bostedsvalg og hverdagsliv* [Doktorgradsavhandling, NTNU].
- Bauman, Z. (1999). *In Search of Politics* (1. utg.). Stanford University Press.
- Braun, V. & Clarke, V. (2019). One size fits all? What counts as quality practice in (reflexive) thematic analysis? *Qualitative Research in Psychology*, 18(3), 328–352. <https://doi.org/10.1080/14780887.2020.1769238>
- Capriano, R. M. (2006). Towards a neighborhood resource-based theory of social capital for health: Can Bourdieu and sociology help us? *Social Science and Medicine*, 62, 165–175. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2005.05.020>
- Cockerham, W. C. (2013). *Social causes of Health and Disease* (2. utg.). Polity Press.
- Coleman, J. S. (1998). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94, S95–S121. <https://www.jstor.org/stable/2780243>
- Gray, A. (2009). The social capital of older people. *Ageing and Society*, 29, 5–31. <https://doi.org/10.1017/S0144686X08007617>
- Harkonmäki, K., Korkeila, K., Vahtera, J., Kivimäki, M., Suominen, S., Sillanmäki, L. & Koskenvuo, M. (2007). Childhood adversities as a predictor of disability retirement. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 61, 479–484. <https://doi.org/10.1136/jech.2006.052670>
- Jones, O. & Garde-Hansen, J. (2012). *Geography and memory. Explorations in identity, place and becoming*. Palgrave MacMillan.
- Keeley, B. (2007). *Human capital: How what you know shapes your life*. OECD Publishing.
- Lysgård, H. K. & Chruickshank, J. (2016). Attraktive lokalsamfunn – hva er det og for hvem? I M. Villa & M. S. Haugen (Red.), *Lokalsamfunn*. Cappelen Damm.
- Meld. St. 7 (2023–2024). Folk, fisk og fellesskap – en kvotemelding for forutsigbarhet og rettferdig fordeling. Nærings- og fiskeridepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-7-20232024/id3021504/>
- Moore, S. & Carpiano, R. M. (2020). Introduction to the special issue on “social capital and health: what have we learned in the last 20 years and where do we go from here?” *Social Sciences and Medicine*, 257, 113014. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2020.113014>
- Nofima. (2022). *Verdt å vite om fiskekvoter*. <https://nofima.no/fakta/verdt-a-vite-om-fiskekvoter/#ib-toc-anchor-0>
- Putnam, R. (2000). *Bowling alone. The collapse and revival of American community*. Simon and Schuster.
- Reich, J. (2020). We are fierce, independent thinkers and intelligent: social capital and stigma management among mothers who refuse vaccines. *Social Science and Medicine*, 257, 112015. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2018.10.027>
- Riksrevisjonen. (2020). *Riksrevisjonens undersøkelse av kvotesystemet i kyst- og havfisket*. Dokument 3:6 (2019–2020).
- Rosenthal, G. (2004). Biographical research. I C. Seale, G. Gobo, J. F. Gubrium & D. Silverman (Red.), *Qualitative research practice* (s. 48–64). Sage. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-56725>
- Savage, M., Bagnall, G. & Longhurst, B. (2005). *Globalization & belonging*. Sage.

- Scott, M., Murphy, E. & Gkartzios, M. (2017). Placing «Home» and «Family» in Rural Residential Mobilities. *Sociologia Ruralis*, 57(S1), 598–621. <https://doi.org/10.1111/soru.12165>
- Skjælaaen, Ø. R. (2017). Alene, sammen. Om former for fellesskap rundt morgenpilsen. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 58(4), 409–425. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-291X-2017-04-03>
- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse* (5. utg.). Fagbokforlaget.
- Turner, B. (2004). *The new medical sociology: Social forms of health and illness*. Norton.
- Weber, M. ([1922] 1978). *Economy and society* (Bd. 1–2). University of California Press.
- XX kommune. (2019). *Kommuneplanens samfunnsdel 2020–2023*.
- XX kommune. (2020). *Kommunal planstrategi 2020–2023*.
- Aakvaag, G. C. & Bæck, U.-D. K. (2024). *Innledning: Å studere det norske samfunnet som robust fellesskap*. I G. C. Aakvaag & U.-D. K. Bæck (Red.) *Robuste fellesskap*. Fagbokforlaget.